

Stockholms
stad

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

Skärholmen, Älvsjö och Östermalm
stadsdelsnämnder

Funktionshinderinspektörer 2018

stockholm.se

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn -råder likställighet i stadsdelarna?

Skärholmen, Älvsjö och Östermalm stadsdelsnämnder
Funktionshinderinspektörer 2018

Dnr: 3.4.2-259/2018

Utgivningsdatum: November 2018

Utgivare: Socialförvaltningen Avdelningen för stadsövergripande sociala frågor

Kontaktperson: Lotta Hedstad och Linda Lantz

Sammanfattning

Stockholms stads funktionshinderinspektörer har till uppgift att granska kvalitet i biståndsbedömda insatser för personer med funktionsnedsättning som handläggs enligt socialtjänstlagen (SoL) och lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Granskningar genomförs utifrån en granskningsmodell baserad på kvalitetsområden framtagna av Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting.

Hemtjänst är den vanligaste insatsen enligt SoL för personer med funktionsnedsättning 0-64 år i Stockholms stad. Aktuell granskning avser frågan om likställighet råder mellan stadsdelsförvaltningarna vid utredning och bedömning av insatsen hemtjänst till vuxna med minderåriga barn. Granskning har genomförts av samtliga aktuella ärenden i målgruppen i stadsdelsförvaltningarna Skärholmen, Älvsjö och Östermalm. Sammanlagt har 32 ärenden granskats varav 23 kvinnor och nio män. Detta utgör 16 procent av de tre stadsdelsförvaltningarnas totala antal hemtjänstärenden inom enhet för funktionsnedsättning.

Personer med rörelsenedsättning är den vanligaste målgruppen för hemtjänstinsatsen. Serviceinsatser i hemmet är den vanligaste utformningen av hemtjänst. Insatsen har beviljats 17 personer, 15 kvinnor och två män som lever som ensam vuxen i hushållet. Av de granskade ärendena lever 14 personer, åtta kvinnor och sex män, i hushållsgemenskap med annan vuxen.

Inspektörerna har under granskningen identifierat ett ökat behov av flexibilitet i insatsen hemtjänst hos enskilda med barn. Dessa ärenden ställer särskilda krav på kompetens hos såväl handläggare som de personer som arbetar i den enskildes hem. Det kan finnas vinster med ett mer motiverande och självstärkande arbetssätt än vad som annars är vanligt inom hemtjänstinsatsen. Ett gott exempel är Älvsjö där hemtjänst och boendestöd framgångsrikt beviljas i kombination.

Det långsiktiga målet i Stockholm stads program för stöd till anhöriga är: *"I Stockholm har alla anhöriga oavsett bakgrund och förutsättningar en bra livssituation och möjlighet att forma sina egna liv"*. I programmet framkommer att om det finns minderåriga barn som berörs av det stöd den anhöriga får så är det viktigt att uppmärksamma barnets situation. Barnets bästa ska särskilt beaktas när beslut rör dem och alla konsekvenser för barn ska alltid

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

4 (44)

överbägas innan beslut fattas.¹ Skärholmens stadsdelsförvaltning är ett gott exempel där stödsatser beviljats i form av hemtjänst som avlastning för att anhöriga ska orka ta ett större ansvar för gemensamma barn och hushåll när en förälder är svårt sjuk eller har en funktionsnedsättning.

I granskningen identifieras endast en SIP. Det ser inspektörerna som ett utvecklingsområde då 11 av de enskilda är aktuella på annan enhet inom samma förvaltning. I granskningen hade 15 av 32 personer någon form av kognitiv funktionsnedsättning. I 13 ärenden identifierades ett eller flera barn eller ungdomar som är aktuella inom socialtjänstens barn- eller ungdomsenhet. Det finns en risk att barnets behov inte tillräckligt uppmärksammas i handläggningen. Det kan bedömas vara en annan enhets ansvar och riskerar då att hamna mellan stolarna i organisationen. Inspektörerna tror att förvaltningarnas arbete för att stärka den enskildes självständighet och anhörigas integritet med hjälp av nära intern samverkan kan innebära samhällsekonomiska vinster. I granskningen framträder Östermalm som ett gott exempel på intern samverkan där enheten har utvecklat interna skriftliga samverkansrutiner med övriga vuxenenheter.

I flera ärenden saknas beskrivning av varför just den ansökta sysslan är svår att genomföra för den enskilde på egen hand samt bedömning av om hjälpmedel eller bostadsanpassning skulle kunna tillgodose behovet. Östermalm är ett gott exempel där enheten har möjlighet att bekosta ADL utlåtanden när det inkommit bristfälliga underlag eller när tillräckligt underlag saknas. Granskningen visar att det inte råder en likställighet i de granskade stadsdelsförvaltningarna kring bedömning av hemtjänstinsatser. Olika heterna är bland annat synen på hemtjänst vid hushållsgemenskap, partners ansvar för barn och hushåll samt möjligheten till hemtjänst i assistansliknande form. Inspektörerna befarar att skillnaderna mellan stadsdelsförvaltningarna är för stora för att tillförsäkra enskilda med minderåriga barn en rättssäker handläggning och verkställighet av hemtjänst inom Stockholms stad. Insatsen hemtjänst för personer med funktionsnedsättning i ålder 0-64 år behöver utvecklas för att tillgodose såväl målgruppens som anhörigas behov. Inspektörerna har identifierat utvecklingsbehov som sträcker sig ifrån upphandling genom handläggningsprocessen inom myndighetsutövning till kompetensutvecklingsbehov hos handläggare och hemtjänstpersonal.

---

¹Stockholms stad 2016. Program för stöd till anhöriga 2017-2020

Innehåll

Sammanfattning	3
Inledning	6
Granskningsmetod	6
Kvalitetsparagrafer i lagstiftningen	6
Kvalitetsområden.....	7
Granskningsmodell.....	8
Målgrupp, urval och avgränsning	8
Utgångspunkter	9
Funktionsnedsättning	9
Hemtjänst	10
Anhörig	12
Anhörigstöd	12
Stöd till föräldrar ger stöd till barn	13
Barnperspektiv	14
Barnet som anhörig.....	15
Granskningsresultat	18
Skärholmen	18
Älvsjö	22
Östermalm.....	27
Sammanlagt resultat av aktgranskning.....	32
Analys	34
Kunskapsbaserad verksamhet och effektivitet.....	34
Helhetssyn och samordning.....	35
Tillgänglighet	37
Självbestämmande och integritet	38
Trygghet och säkerhet	39
Referens och Litteraturlista	42

Inledning

Stockholms stads funktionshinderinspektörer har uppgiften att utifrån kommunstyrelsens instruktioner granska kvalitet i biståndsbedömda insatser för personer med funktionsnedsättning som handläggs enligt socialtjänstlagen (SoL) och lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).² Arbetet utgår från lagstiftning, förordningar och föreskrifter liksom stadens riktlinjer inom området. Granskningar genomförs utifrån en framtagen granskningsmodell baserad på kvalitetskriterier framtagna av Socialstyrelsen och Sveriges kommuner och landsting (SKL).³ Uppdraget har ett generellt brukarperspektiv. För att ta del av olika målgruppers angelägna frågor hålls kontinuerlig kontakt med brukarorganisationer. I samband med aktgranskning görs en genomgång av de interna processerna genom att ta del av rutiner och policydokument. Bevakning av likställigheten över staden samt spridning av goda exempel från de granskade verksamheterna är en viktig del i arbetet. Syftet är att stimulera verksamheternas utvecklings- och kvalitetsarbete. Jämställdhet mellan könen och barnperspektivet ska i möjligaste mån belysas och lyftas fram.

Resultat av genomförd granskning återförs till handläggare och chefer i dialogform innan granskningsrapport fastställs av socialnämnden. Därefter vidarebefordras rapporten till berörda stadsdelsnämnder. Granskningsresultat delges även funktionshinderråd i berörda stadsdelsförvaltningar. En årsrapport avges till socialnämnden samt kommunstyrelsen och dess råd för funktionshinderfrågor.

Granskningsmetod

Kvalitetsparagrafer i lagstiftningen

Socialstyrelsen definierar kvalitet i SOSFS 2011:9. Kvalitet innebär att en verksamhet uppfyller de krav och mål som gäller för verksamheten enligt lagar och andra föreskrifter inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och stöd och service till vissa funktionshindrade och beslut som har meddelats med stöd av sådana föreskrifter.⁴

---

² Instruktion funktionshinderinspektörer, KF/KS 2007:8.

³ Socialstyrelsen 2014.

⁴ Socialstyrelsen 2011.

I kvalitetsparagrafen i 3 kap 3 § SoL framgår:

”Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet. För utförande av uppgifter inom socialtjänsten skall det finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. Kvaliteten i verksamheten skall systematiskt och fortlöpande utvecklas och säkras.”

Kvalitetsområden

Socialtjänsten styrs av lagstiftning och nationella styrdokument.

God kvalitet inom socialtjänsten kräver en samsyn och för att uppnå det är definitioner nödvändiga. Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting har under 2010 arbetat fram definitioner på sex kvalitetsområden.

- **Kunskapsbaserad verksamhet och effektivitet**
Kunskapsbaserad innebär att tjänsterna utförs i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Den enskildes egna erfarenheter tas till vara. Effektivitet innebär att resurserna utnyttjas på bästa sätt för att uppnå uppsatta mål för verksamheten.
- **Helhetssyn och samordning**
Helhetssyn utgår från den enskildes samlade livssituation. Då den enskilde har behov av stöd och insatser som bedrivs inom olika verksamheter eller av olika utförare och professioner är dessa samordnade. Det finns en tydlig ansvarsfördelning och stöd och insatser präglas av kontinuitet.
- **Tillgänglighet**
Tillgänglighet innebär att det är lätt att få kontakt med socialtjänsten och vid behov få del av stöd och insatser inom rimlig tid. Information och kommunikation är begriplig och anpassad efter olika gruppers och individers behov. Kommunikationen mellan den enskilde och professionen präglas av ömsesidighet och dialog.
- **Självbestämmande och integritet**
Självbestämmande och integritet innebär att den enskilde är delaktig, har inflytande och ges möjlighet till egna val.
- **Trygghet och säkerhet**
Trygghet och säkerhet innebär att stöd och insatser utförs enligt gällande regelverk. De är förutsägbara och det finns möjlighet till insyn. Risk för kränkning, försummelse, fysisk eller psykisk skada förhindras genom förebyggande arbete.⁵

---

⁵ Socialstyrelsen 2010

Granskningsmodell

Granskningsarbetet planeras utifrån en granskningsmodell som dels bygger på lagstiftningens bestämmelser om god kvalitet inom socialtjänsten och dels på de ovan beskrivna kvalitetsområdena.

Granskningen följer i huvudsak arbetsmodellen nedan:

- Inledande informationsbrev till berörd stadsdelsförvaltning
- Informationsmöten med berörda tjänstemän i staden
- Informationsmöte med ledning
- Dialogmöte med handläggare
- Dialogmöte med anhörigkonsulenter och barnrättssamordnare
- Genomgång av verksamhetsplan och policydokument
- Aktgranskning
- Återkoppling till ledning och handläggare
- Rapport till socialnämnden
- Rapport till berörda stadsdelsnämnder
- Återkoppling till berört lokalt råd för funktionshinderfrågor
- Uppföljning cirka sex månader efter avslutad granskning

Målgrupp, urval och avgränsning

Granskningen omfattar verksamhetsområdet funktionsnedsättning i stadsdelsförvaltningarna Älvsjö, Skarpnäck och Östermalm, totalt har 32 akter granskats. Granskning har genomförts av stadsdelsförvaltningarna aktuella ärenden i stadens ärendesystem paraplyet, där beslut fattats om hemtjänst och den enskilde har minderåriga barn eller bor tillsammans med minderåriga barn.

Granskningen har inriktats på senaste ansökan, utredning, beslut, beställning, genomförandeplan och journalanteckningar.

Barnkonsekvensanalyser, samordnad individuell plan (SIP) och individuell plan enligt LSS (IP) har granskats i förekommande fall.

Granskningen genomfördes under september och oktober 2018.

En av de faktorer som granskats är vilken typ av funktionsnedsättning de enskilda som beviljats hemtjänst har. I kategorin kognitiv funktionsnedsättning ingår i granskningen både autismspektrumstörningar, utvecklingsstörning, utmattningssyndrom och andra kognitiva nedsättningar som helt eller delvis motiverat ett beslut om stöd i form av hemtjänst. I kategorierna *typ av funktionsnedsättning* och *sysselsättning/ekonomi* kan de enskilda ingå i flera redovisade grupper. För *hushållsgemenskap* redovisas i resultatet inga detaljer gällande vilken annan vuxen de enskilda bor tillsammans med t.ex. partner, släkting eller vuxna barn. Undantaget är de personer som

ingått i granskningen som lever i delad hushållsgemenskap med varandra. Detta redovisas då det bedöms skapa särskilda förutsättningar för familjen när flera vuxna i hushållet har behov av stöd utifrån funktionsnedsättning.

Typ av hemtjänstinsats särskiljer de olika delar som kan ingå i insatsen hemtjänst. Ledsagning redovisas i de fall detta beviljats som en del av hemtjänstbeslutet.

Utgångspunkter

Funktionsnedsättning

Socialstyrelsens definition av en funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Nedsättningen kan uppstå till följd av sjukdom, annat tillstånd eller till följd av medfödd eller förvärvad skada. Dessa sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara bestående eller av övergående karaktär. Begreppet funktionshinder används för att beskriva de begränsningar som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen men också som ett vidare begrepp inom politiken.

Kommunernas ansvar för vård och omsorg om personer med funktionsnedsättning regleras i 5 kap 7 § SoL. Där framgår att kommunerna ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl, möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Socialnämnden ska medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och får bo på ett sätt som är anpassat till den enskildes behov. Personer med funktionsnedsättning kan ansöka om insatser enligt SoL och vissa även enligt LSS.⁶

Det finns ingen statistik baserad på vetenskapliga studier eller medicinska register gällande hur många personer i Sverige eller staden som har en funktionsnedsättning. Ungefär 20 procent av Sveriges och stadens befolkning uppger själva att de har en funktionsnedsättning som påverkar det dagliga livet.⁷ Nedan redovisas statistik gällande några kategorier av enskilda i Sverige med funktionsnedsättning:

- 515 000 personer över 16 år har en rörelsenedsättning.
- 0,5 procent av befolkningen har diagnosen utvecklingsstörning (ungefär 50 000 personer).
- 14 procent av befolkningen har svag begåvning.

---

⁶ Socialtjänstlag (2001:453)

⁷ Folkhälsomyndigheten 2016.

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

10 (44)

- Över 30 000 personer har en grav synnedsättning eller är helt blinda.
- Omkring 16 procent av befolkningen uppger själva att de lider av psykisk ohälsa.
- 5 procent av alla barn och 2,5 procent av alla vuxna uppskattas ha ADHD.
- 1–2 procent av befolkningen har en autismspektrumdiagnos.⁸

Hemtjänst

Hemtjänst är en stödsats som tillfälligt eller under längre tid, ska underlätta den dagliga livsföringen för enskilda med funktionsnedsättning. ”Socialnämnden bör genom hemtjänst, dagverksamheter eller annan liknande socialtjänst underlätta för den enskilde att bo hemma och att ha kontakt med andra.”⁹ Insatsen beviljas enligt 4 kap. 1 § SoL för ”den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt” vilket är en skrivelse för att markera den enskildes förstahandsansvar. Den enskilde måste utnyttja de möjligheter som står till buds innan rätten till bistånd inträder.¹⁰ En sammantagen bedömning av vilka faktiska resurser som finns att tillgå i hushållet och hur familjens situation ser ut måste göras vid bedömning av om behovet kan tillgodoses. Resurser i form av delad hushållsgemenskap ska användas för att tillgodose eventuella behov av hjälp och stöd till exempel med att sköta hem och hushåll, detta gäller främst makar och sambor. Däremot anses inte mer omfattande vårdbehov ligga inom ramen för vad man normalt bistår varandra med inom en familj.¹¹ Socialnämnden kan inte avslå en ansökan om hemtjänst med hänvisning att andra anhöriga än make/maka/sambo kan tillgodose hjälpbehovet.^{12 13} I Sverige har cirka 235 000 personer hemtjänst i ordinarie boende merparten är personer över 65 år.¹⁴

I Stockholms Stad är hemtjänst den vanligaste insatsen enligt SoL för personer med funktionsnedsättning 0-64 år.¹⁵ Den 31 oktober 2017 hade totalt 1727 personer i åldern 0-64 år utifrån funktionsnedsättning eller socialpsykiatriproblematik bosatta i Stockholms stad, hemtjänst beviljad av kommunen. Av dessa var 995 kvinnor och 732 män. I landet hade 15 948 personer i åldern 0-64 år hemtjänst detta datum.¹⁶

⁸ www.funka.com

⁹ Socialtjänstlagen (2001:453), 3 kap. 6 §

¹⁰ Socialstyrelsen 2013

¹¹ Regeringen Prop. 1996/97:124 s. 168 och Regeringen prop. 2008/09:82 s.12

¹² Regeringen Prop. 2005/06:115 s.156

¹³ Socialstyrelsen 2013

¹⁴ www.kunskapsguiden.se

¹⁵ Socialtjänstrapport 2017

¹⁶ Socialstyrelsen 2017

Tabell : Antal verkställda beslut enligt SoL inom funktionsnedsättning 2015-2017

Insats	2015			2016			2017		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Avlösning	34	60	94	36	61	97	38	43	81
Boendestöd	412	501	913	459	522	981	533	564	1 097
Bostad med särskild service	21	46	67	27	40	67	31	41	72
Dagverksamhet	20	21	41	21	19	40	19	23	42
Hemtjänst	895	632	1 527	877	660	1 537	805	636	1 441
Kontaktperson*	56	36	92	50	37	87	33	28	61
Korttidsboende barn/unga	0	7	7	0	11	11	0	9	9
Korttids vuxna	9	20	29	7	14	21	7	20	27
Ledsagning	259	216	475	270	202	472	254	188	442
Trygghetslarm	479	354	833	456	370	826	448	379	827
Totalt	2 185	1 893	4 078	2 203	1 936	4 139	2 168	1 931	4 123

Källa: Socialtjänstrapport 2017 – En beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad Dnr 3.1.1-699/2017.

Sedan 1 januari 2017 tillåts som regel inga anhörig- eller objektanställningar inom hemtjänsten i staden. Antalet personer med hemtjänst som historiskt sett har ökat inom verksamhetsområde funktionsnedsättning, minskade under omställningsperioden 2016 -2017. Minskningen var som störst i december månad 2017 när minus 139 hemtjänstären redovisas jämfört med föregående år. Hur dessa personers behov av stöd tillgodoses är inte klargjort.¹⁷

Hemtjänst används ibland som komplement till annat samhällsstöd så som assistansersättning ifrån Försäkringskassan. När assistansersättningen avslutats har hemtjänst varit en av de vanligaste insatser som kommuner beviljat den enskilde.¹⁸

Studier och intervjuer med personer som har hemtjänst visar att bristande personalkontinuitet är ett av de svåraste praktiska problemen med insatsen hemtjänst. Bristande personalkontinuitet beskrivs försvåra stödbehovet på flera sätt. Man beskriver att partner och barn haft särskilt svårt att hantera när olika okända personer kommer in i hemmet för att utföra sysslor. En del familjemedlemmar har hanterat detta genom att alltid vara borta ifrån hemmet när hemtjänsten kommer. Det beskrivs vara svårt att lita på det stöd som utförs då personalen med sina olika

¹⁷ Ibid

¹⁸ Socialstyrelsen 2017

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

12 (44)

personligheter och väldigt varierande kompetens ska utföra för dem nya sysslor. Detta handlar främst om personnära stöd och stöd av medicinsk karaktär där ett fel kan innebära svåra konsekvenser för den enskilde, t.ex. lyft, påklädning, medicinering och olika stödbehov vid toalettbesök. Det blir svårt för den enskilde att få ett välfungerande stöd när personal ständigt behöver instrueras i olika stödmoment vilket tar tid av den stund personalen är i hemmet. Den enskilde riskerar att inte få stöd i alla sysslor som beviljats. Istället tvingas denne be anhöriga och vänner om hjälp med saker som ingår i hemtjänstens uppdrag.^{19 20}

I stadens brukarundersökning 2018 svarar 72 procent att de är nöjda med hemtjänsten i sin helhet. 53 procent uppger att det oftast är samma person ifrån hemtjänsten som kommer, motsvarande siffra 2016 var 67 procent. 64 procent upplever att de kan påverka vilken tid personalen ska komma. 65 procent anser att personalen har tillräckligt med tid för att utföra sitt arbete. 57 procent har svarat att hemtjänsten uppfyller behovet av stöd och hjälp och 54 procent att handläggarens beslut är anpassat efter den enskildes behov.²¹

Anhörig

I Svenska Akademiens ordlista (2006) används begreppet anhöriga synonymt med släktingar eller närstående. Begreppet anhörig omdefinieras dock ofta till att gälla en vuxen individ med en familjemedlem, förälder eller släkting vars behov av vård och omsorg berör denna individ. I detta sammanhang talas ofta om anhörigstöd, anhörigrupper och anhörigavlastning.^{22 23} Barn vars förälder har problem som påverkar den sociala situationen definieras däremot inte på samma sätt som anhörig. I Socialtjänstlagen 5 kap 10 § finns en bestämmelse om stöd till anhöriga men även här avses endast vuxna och inte de behov ett barn kan ha utifrån situationen som anhörig.

Anhörigstöd

Det långsiktiga målet i Stockholm stads program för stöd till anhöriga är: *"I Stockholm har alla anhöriga oavsett bakgrund och förutsättningar en bra livssituation och möjlighet att forma sina egna liv"*. I programmet framkommer att om det finns minderåriga barn som berörs av det stöd den anhöriga får är det viktigt att uppmärksamma barnets situation. Barnets bästa ska särskilt beaktas

---

¹⁹ Eriksson, M. och Malm, L. (2008).

²⁰ Anonyma referenter gruppintervju Sölvesborg juni 2018

²¹ Brukarundersökning inom funktionsnedsättning 2018 hemtjänst, Stockholms stad

²² Forsell, E. (2004).

²³ Whitaker, A. (2004).

när beslut rör dem och alla konsekvenser för barn ska alltid övervägas innan beslut fattas.²⁴ Barnet som anhörig benämns inte särskilt i någon del av programmet och barn omfattas heller inte av programmets innehåll. De anhörigkonsulenter som finns i stadsdelsförvaltningarna arbetar i regel inte med stöd till anhöriga under 18 år.

En kartläggning av anhörigstödet i staden genomfördes 2018 som ett led i implementeringen av stadens program för anhörigstöd. I rapporten framkom flera utvecklingsområden varav att tydliggöra uppdraget och främja samverkan presenterades som särskilt prioriterade. En identifierad problematik var att målgruppsindelning utifrån ålder leder till att många anhöriga inte fångas upp.²⁵

Sedan 2010 har landstingen enligt hälso- och sjukvårdslagen ett ansvar att beakta barns behov av information, råd och stöd när en förälder har en allvarlig fysisk sjukdom eller skada, psykisk störning eller funktionsnedsättning, missbrukar beroendeframkallande medel eller när en förälder oväntat avlider. I Stockholm har bland annat både psykiatri och habilitering och hälsa i sitt uppdrag att arbeta med barn som anhöriga. Alla patienter ska tillfrågas om de har barn i hushållet och om de vill ha stöd. Det finns särskilda barnombud som ingår i nätverk och all personal utbildas inom området. Metoden ”Föra barn på tal” används i behandlingsarbetet för att hjälpa den vuxne att prata med sitt barn om sina svårigheter eller sin sjukdom. Verksamheterna har även gruppverksamhet för barn som anhöriga.²⁶

Stöd till föräldrar ger stöd till barn

Forskning visar att adekvata stödinsatser från samhället har en positiv inverkan på föräldrars förmåga och kompetens att ta hand om sina barn och skyddar mot allvarigare problem i föräldraskapet.^{27 28} Kvalitetsaspekter som stödets tillgänglighet, kontinuitet och att stödet ges på sätt som stärker familjens egen kompetens är viktigt. Stödet ska vara empowerment-inriktat och inte kompetenshämmande. Kompetenshöjande stödåtgärder innebär att ansvar och kontroll placeras i föräldrarnas händer så att stödet förstärker och utvecklar deras färdigheter, stärker deras självförtroende och självkänsla samt ger dem en känsla av egenvärde. Kompetenshämmande stödåtgärder tar initiativet från föräldrarna och förstärker deras upplevelse av inkompetens och

²⁴ Stockholms stad 2016. Program för stöd till anhöriga 2017-2020,

²⁵ Stockholms stad 2018. Kartläggning anhörigstödet i Stockholms stad.

²⁶ Stockholms stad 2012 Stadens insatser till personer yngre än 65 år med demenssjukdom, deras anhöriga och barn.

²⁷ Traustadóttir, Rannveig & Sigurjónsdóttir Björg, Hanna. (2005)

²⁸ Faureholm, Jytte, (2006)

otillräcklighet samt undergräver och reducerar deras känsla av självständighet.²⁹

Barnperspektiv

Barnperspektivet syftar till att ta tillvara på barns villkor och verka för barnets bästa.³⁰ Begreppet barnperspektiv kan ha två olika innebörder. Det vuxna barnperspektivet där en vuxen person utifrån sin utgångspunkt strävar efter att förstå vad som bäst tillgodoser barnets behov. Barns perspektiv innebär att det är barnen som själva beskriver upplevelser och åsikter. De olika innebörderna behöver förstås och problematiseras i förhållande till socialtjänstens arbete både i handlägningsförfarande och i utförande av insatser. De vuxna behöver bli medvetna om sitt eget synsätt för att inte förenkla eller förvanska barnets sanning utifrån sitt vuxenperspektiv.³¹ Inom den offentliga svenska kontexten finns idag en samsyn på att barnperspektivet ska innebära en respekt för varje barns fulla människovärde och integritet. Synen på barn som anhöriga i relation till familjens och föräldrars utsatthet har sin grund i vilket barnperspektiv en myndighet har. Barnets position i handläggning, vilka insatser som beviljas och motivering till detta, påverkas i sin tur av det barnperspektiv en myndighet och berörda handläggare antagit.³²

I stadens DUR (dokumentation utredning resultat) material för både socialpsykiatri och funktionsnedsättning finns särskilda frågor som används när det finns minderåriga barn i hushållet.³³ Socialtjänsten har ett ansvar när det gäller att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att vara föräldrar. När en person utifrån sin funktionsnedsättning ansöker om insatser enligt SoL eller LSS är det i de fall barn finns i familjen, viktigt att beakta behovet och utformningen av stödet även ur ett barnperspektiv. Utifrån barnperspektivet är det exempelvis angeläget att begränsa antalet personer som ger omvårdnad, stöd och service i den enskildes hem. Om den enskilde utöver behovet av insatser utifrån funktionsnedsättning, även har behov av stöd i sin föräldraroll, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda detta. I dessa ärenden är det särskilt viktigt med nära samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsförvaltningen.³⁴

---

²⁹ Tucker, Belinda, M., & Johnson, Orna. (1989)

³⁰ Halldén, G. (2003)

³¹ Rasmusson, B. (2004).

³² Hansen, F.A., Huseby, T., Lorvik, I M, Mortensen, O. (Red.). (1995).

³³ Stockholms stad 2017 Introduktion DUR FH – barn, unga samt vuxna,

³⁴ Stockholms stad. Riktlinjer antagna av KS april 2002 reviderade av KF februari 2012.

Barnet som anhörig

Någon kunskap om det totala antalet barn som växer upp med en förälder som har en funktionsnedsättning finns inte tillgänglig. Utifrån antalet personer med funktionsnedsättning i befolkningen torde dock ett mycket stort antal barn ha erfarenhet av att växa upp med funktionshinder i familjen.³⁵ Granskningen omfattar inte vuxna inom socialpsykiatri eller missbruk men utifrån stadsdelsförvaltningarnas olika organisation, det faktum att samsjuklighet inte är ovanligt och det bristande forskningsunderlag som finns om barn som anhöriga inkluderas även studier om dessa målgruppers barn som underlag i denna rapport.

Antalet barn i Sverige som lever tillsammans med en förälder som har en psykisk sjukdom beräknas vara ca 100 000.³⁶ Föräldrarnas psykiska problem kan medföra en ökad risk för att barnen försummas praktiskt och känslomässigt, och att de ensamma måste hantera skrämmande, svårbegripliga eller farliga situationer.³⁷ Barn till psykiskt sjuka löper även en hög risk att utsättas för allvarligt våld.³⁸ Kartläggningar i Stockholms län visar att närmare en tredjedel av patienterna som var i kontakt med den psykiatriska vården i den södra delen av länet, var föräldrar till barn under 18 år och i de flesta fall var barnen folkbokförda på samma adress som patienterna. Mer än hälften av föräldrarna var ensamstående. I normalbefolkningen är cirka tjugofem procent av alla föräldrar ensamstående.^{39 40 41} Barn till ensamstående löper statistiskt sett högre risk än andra att få psykiska och sociala problem. Ensamstående föräldrar tillhör också de fattigaste grupperna i vårt samhälle. Barn till ensamstående föräldrar med psykiatriska problem är därmed en särskilt utsatt grupp i flera avseenden.⁴² Forskning visar att cirka åtta procent av Sveriges vuxna befolkning vuxit upp med förälder som vårdats inneliggande på sjukhus för psykisk sjukdom eller missbruk av alkohol eller narkotika. Dubbelt så stor andel av dessa personer som i den övriga befolkningen har själva utvecklat psykisk sjukdom. Andelen missbrukare av alkohol respektive narkotika i gruppen är fyra till fem gånger så hög som för befolkning i övrigt.⁴³

---

³⁵ Gough, R. (2013:4).

³⁶ Östman, M. (2011)

³⁷ Skerfving, Ai. (2005)

³⁸ Svedin, C. G. & Gustafsson, P. A. (1994)

³⁹ Skerfving, A. & Elofsson, S. (2007)

⁴⁰ Skerfving, A. (2007)

⁴¹ Skerfving (2005)

⁴² Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000)

⁴³ Hovstadius, B., Ericson, L. och Magnuson, L. (2015).

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

16 (44)

I Sverige föds minst 160 barn varje år vars mamma har en utvecklingsstörning.⁴⁴ En kartläggning i Uppsala län visade att andelen föräldrar med intellektuella svårigheter och/eller stora kognitiva nedsättningar med behov av stöd var 2 promille av befolkningen (600 av 300 000). Ungefär hälften av barnen som hade en förälder med känd kognitiv nedsättning hade även egna kognitiva svårigheter.⁴⁵ Det är inte föräldrarnas utvecklingsstörning i sig som är den avgörande faktorn då barnet utsätts för försummelse eller våld. Det är de sammantagna effekterna av olika riskfaktorer som samverkar när barn utsätts för detta.⁴⁶ Brist på föräldrastöd kan bidra till en försenad språkutveckling och kognitiv utveckling hos barnet, vilket påverkar barnets prestationer negativt. Detta kan få långsiktiga konsekvenser för barnen för att klara studier och ta sig in på arbetsmarknaden. Andra negativa faktorer som nämns är att dessa barn tar ett stort ansvar hemma, att familjerna saknar informellt nätverk och att barnen utsätts för mobbning.^{47 48} Mödrar med utvecklingsstörning och egen psykisk ohälsa är en särskilt utsatt högriskgrupp. Om de själva vuxit upp med en vuxen som haft missbruk eller psykisk ohälsa så tenderar de vid val av partner att välja personer som har dessa problem. Åttio till nittio procent av de som har en utvecklingsstörning lever under knappa socioekonomiska förhållanden och har ett begränsat socialt nätverk.⁴⁹

Enligt studier 2012 och 2013 fanns det då mellan 440 och 500 personer under 65 år med demens i Stockholms län. Av dessa var cirka sextio procent kvinnor. En fjärdedel av de demenssjuka förvärvsarbetade och femton procent hade barn under 20 år.⁵⁰

Kunskaperna om uppväxtvillkor för barn och ungdomar vars föräldrar har förvärvade hjärnskador, allvarliga sjukdomar/skador eller fysiska funktionsnedsättningar som påverkar hela familjens situation är i det närmaste obefintliga. De studier som identifierats i samband med granskningen lyfter samtliga behovet av att uppmärksamma målgruppen barn som anhöriga till vuxna med funktionsnedsättning. Studierna belyser även behovet av utvidgad forskning för att samhället ska kunna tillgodose stödbehovet för barn och unga som anhöriga.^{51 52 53 54}

---

⁴⁴ Bager, Börje, (2003)

⁴⁵ Pistol, S.-E. (2009)

⁴⁶ Starke, M. (2007)

⁴⁷ Starke, M. (2008)

⁴⁸ Starke, M. (2007)

⁴⁹ Olson, L. & Springer, L. (2005)

⁵⁰ Stockholms stad 2012

⁵¹ Gustavsson Holmström, M. (2002)

⁵² Grue, L. (2002)

⁵³ Grue, L. (1993)

⁵⁴ Westgren, N. (1999)

Stöd för barn som anhöriga

En del brukarföreningar har föräldraforum som lyfter barnets speciella situation som barn till en person med funktionsnedsättning och/eller forum som riktar sig direkt till anhöriga barn eller vuxna. Ett exempel på detta är *Mamma pappa lam*, ett projekt med mål att höja kunskapsnivån kring fertilitet, graviditet, förlossning och föräldraskap för personer med ryggmärgsskada. Projektet har även ordnat familjeträffar där föräldrar och barn ges möjlighet att träffa andra i samma situation och utbyta erfarenheter.⁵⁵ Ett annat exempel är www.anhörig.se som är en egen digital mötesplats för barn, ungdomar och vuxna med en demenssjuk förälder.

I Sveriges kommuner har frågan hanterats på olika sätt. I Region Skåne pågår ett utvecklingsarbete kring Barn som anhöriga där ett handlingsprogram, stödmaterial och patientinformation tagits fram. Syftet är att uppmärksamma och stödja alla barn som anhöriga inom regionen. Det gemensamma övergripande handlingsprogrammet skapades 2014 för hälso- och sjukvården, habiliteringen och kommunala verksamheter och kan användas i arbetet med att uppmärksamma och ge stöd till barn som anhöriga. Handlingsprogrammet tar upp lagstiftning, metoder och modeller för arbetet. Det innehåller listor med förslag på webbutbildningar för medarbetare, webbsidor för barn och ungdomar, föräldrar, andra viktiga vuxna samt medarbetare. Programmet har även litteraturlistor inom området för barn och ungdomar uppdelade i ålderskategorier.⁵⁶

---

⁵⁵ www.mammapappalam

⁵⁶ Region Skåne 2014 och www.vardgivare.skane.se

Granskningsresultat

I avsnittet redovisas resultatet för de granskade stadsdelsområdena enskilt och därefter följer en sammanslagen statistisk redovisning av granskningsresultatet. En person kan i resultatet ha flera olika typer av funktionsnedsättningar, flera olika former av hemtjänstinsatser och fler sysselsättningar än en. I kategorin kognitiv funktionsnedsättning ingår i denna granskning både autismspektrumstörningar, utvecklingsstörning, utmattningssyndrom och andra kognitiva nedsättningar som helt eller delvis motiverat beslut om stöd i form av hemtjänst. Hushållsgemenskap med annan vuxen kan innebära att den enskilde bor tillsammans med partner, vuxet barn över 18 år eller annan vuxen.

Skärholmen

Stadsdelsområdet består av stadsdelarna Bredäng, Sätra, Skärholmen och Vårberg. Befolkningsmängden 31 december 2017 var 36 930 personer. Skärholmens stadsdelsförvaltning har enligt ledningen högst andel barnfamiljer i Stockholms stad med osäkra boendeförhållanden. Ledningen beskriver att stadsdelen består av en mix av bostadsrätter och hyresrätter. Det sker nybyggnationer i området vilket kommer innebära en befolkningsökning under de närmsta åren.

Organisation och bemanning

Beställarenheten för personer med funktionsnedsättning tillhör Socialtjänstavdelningen. Beställarenheten består av enhetschef, biträdande enhetschef, samordnare och 11 handläggare. Samordnaren har bland annat i sitt uppdrag att vara SIP samordnare vilket innebär att denne utifrån uppdrag av handläggare kallar till SIP möten. Handläggarna arbetar utifrån team, ett barn team med tre biståndsbedömare och två vuxen team med fyra i varje team. Handläggaren ansvar själv för sitt område och tanken med teamindelningen är att handläggarna av teamet får stöd i handläggningsarbetet, när de ska följa upp beslut samt täcka för varandra vid sjukfrånvaro. Vid komplexa ärenden är de alltid två handläggare med vid mötet. Enligt ledningen har enheten haft stor personalomsättning och flera av handläggarna är nyexaminerade.

Enheten har en jourtelefon som är bemannad kontorstid.

Handläggarna har telefontid måndag, tisdag, torsdag samt fredag 9:15- 10:15. Enligt handläggarna så har de telefonen öppen hela dagen om de har möjlighet.

Utbildning i våld i nära relation har genomförts inom stadsdelsförvaltningen. Oklart hur många av de handläggare som vid granskningen är anställda som deltagit. Relationsvårdscentrum Sydväst i Skärholmen arbetar för personer som bor i Skärholmen, Hägersten-Liljeholmen och Älvsjö. Värdegrunden i stadsdelsförvaltningen är under revidering och används för tillfället inte.

Rutiner

Ärenden fördelas utifrån datumindelning, detta gäller även om två vuxna i samma hushåll är aktuella på enheten. Ärendedragning hålls en gång i veckan uppdelat i barn- respektive vuxengrupp. Enligt ledningen tas de flesta ärenden upp på ärendedragning då flertalet av handläggarna inte har delegation att fatta beslut. Inför ärendedragningen ska både handläggarna och biträdande enhetschef vara förberedda. Alla ärenden skickas för inläsning till biträdande enhetschef inför ärendedragningen. Namn, kön och ålder uppges därefter inte när ärendet tas upp i gruppen på ärendedragningen. Detta görs för att avidentifiera och minska risken att dessa faktorer påverkar beslutet.

Biträdande enhetschef har enskild månadsavstämning med alla handläggare, regelbundet enskild avsatt tid med nya handläggare samt introduktionstider i grupp. En gång i veckan har biträdande enhetschefer på förvaltningen ett gemensamt möte kring gränsdragningar i ärenden som ett led i att stärka samverkan. Handläggarna uttrycker dock att det behövs en tydligare ansvarsfördelning mellan enheterna. En brukarenkät genomförs av enheten två gånger per år.

Brukargrupp

Ledningen upplever att antalet personer med PTSD⁵⁷ i kombination med andra diagnoser ökar. Åldersgruppen för personer födda 1954 och 1956 är överrepresenterad. Brukare med neuropsykiatriska diagnoser utgör en stor del av ärendeantalet. Ledningen beskriver att en utmaning i arbetet är utformning av stödet till multisjuka med komplex problematik.

Anhörigperspektiv

Vid tiden för granskningen delas anhörigkonsulenten för personer under 65 år med stadsdelsområdena Älvsjö och Hägersten-Liljeholmen. För personer över 65 år finns en egen anhörigkonsulent för Skärholmen. Det framkommer vid

---

⁵⁷ Posttraumatiskt stressyndrom

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

20 (44)

dialogmöten med ledning och handläggare att det finns en efterfrågan av mer information om anhörigkonsulentens arbete och ett behov av att lyfta frågan om anhörigperspektivet i större uträkning än vad som görs i nuläget. Enligt ledningen görs alltid individuella bedömningar men som regel beviljas inte serviceinsatser för enskilda om det finns en partner utan funktionsnedsättning.

Barnperspektiv

Arbete pågår med att implementera barnperspektivet i handlägningsprocessen. Ett rutindokument avseende barnperspektivet i handläggning är under bearbetning. Enligt ledningen är det en stor utmaning för handläggarna att förhålla sig till hur mycket hänsyn som ska tas till barnen, hur de ska inkluderas i ärendet och hur barnen ska beskrivas i utredningen. Handläggarna beskriver det som laddat att fråga de enskilda om deras barn och att det är en utmaning att få in frågor om detta naturligt i samtalet vid hembesök.

Vid nya ärenden finns rutinen att handläggarna alltid tittar på söktjänsten Infotorg för att kontrollera huruvida det bor barn i hushållet. Handläggarna uttrycker att det i flera ärenden funnits en önskan att förvaltningens barn- och ungdomsenhet kontaktats i ett tidigare skede för att tillsammans kunna göra en långsiktig planering.

Utveckling

Ledningen menar att ett arbete med rutiner gällande genomförandeplaner behöver påbörjas då det inte har varit ett prioriterat område. Även beställningar är ett utvecklingsområde som ledningen menar att enheten behöver arbeta vidare med. Ett framtida utvecklingsområde är barnkonsekvensanalyser. En handläggare planeras gå en barnrättskurs.

Aktgranskning Skärholmen

Totalt antal hemtjänstärenden aktuella vid enheten under tiden för granskningen är 109 stycken. Antal granskade ärenden är 24 vilket utgör 22 procent av det totala antalet ärenden med hemtjänstinsatser. Av de granskade ärendena har 22 en aktuell utredning. Av de enskilda har nio även kontakt med någon annan enhet inom socialtjänsten i förvaltningen. I tolv utredningar framgår att handläggaren gjort hembesök.

Av de granskade ärendena i Skärholmen har kvinnor en jämn åldersfördelning. De fem männen är samtliga i åldern 51-60 år.

Tabell : Alder

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
31- 40 år	6	0	6
41 – 50 år	6	0	6
51 – 60 år	7	5	12
Totalt	19	5	24

Sexton kvinnor och tre män har en rörelsenedsättning. Nio kvinnor och två män har en kognitiv funktionsnedsättning.

Tabell : Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning	Kvinnor	Män	Totalt
Rörelsenedsättning	16	3	19
Kognitiv funktionsnedsättning	9	2	11
Totalt	25	5	30

Serviceinsatser är den vanligaste typen av hemtjänstinsats i Skärholmen vilket tjugotvå kvinnor och sju män har. Två enskilda, en man och en kvinna, har serviceinsatser beviljat som anhörigstöd. I ett av dessa ärenden framkommer även barnets behov i bedömningen när det beviljas hemtjänst i form av anhörigstöd. Omvårdnadsinsatser har elva kvinnor och fyra män. Omvårdnadsinsats för barn har en kvinna och en man som lever tillsammans. Ledsagning i sitt hemtjänstbeslut har sex kvinnor och fyra män.

Tabell: Typ av hemtjänstinsats

	Kvinnor	Män	Totalt
Service	22	7	29
Omvårdnad	11	4	15
Omvårdnad för barn	1	1	2
Ledsagning	6	4	10
Totalt	41	17	58

Fem kvinnor och tre män bor tillsammans med annan vuxen. Fyra av dessa personer lever i parrelationer med varandra. Fjorton kvinnor och en man lever som ensam vuxen i hushållet. I ett ärende framgår det inte i dokumentationen om den enskilde bor tillsammans med någon annan vuxen.

Tabell : Hushållsgemenskap med annan vuxen

	Kvinnor	Män	Totalt
Ja	5	3	8
Nej	14	1	15
Framgår ej	0	1	1
Totalt	19	5	24

En av de enskilda har en SIP. I tolv ärenden har den enskilde ett

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

22 (44)

eller flera barn/ ungdomar som är aktuell inom socialtjänstens barn- eller ungdomsenhet. I ett ärende har handläggaren pratat med barnet och inhämtat barnets synpunkter. I tretton beställningar till hemtjänstutföraren framkommer att den enskilde har barn.

Den vanligaste försörjningstypen för de granskade ärendena i Skärholmen är sjukersättning vilket gäller åtta kvinnor och tre män. Tre personer, två kvinnor och en man förvärvsarbetar.

Tabell : Sysselsättning/Ekonomi

	Kvinnor	Män	Totalt
Förvärvsarbete	2	1	3
Sjukskriven	5	0	5
Sjukersättning	8	3	11
Ekonomiskt bistånd	4	1	5
Arbetsökande	2	0	2
Studier	1	0	1
Framkommer ej	2	0	2
Totalt	24	5	29

Styrkor

- Beviljat anhörigstöd då en av två vuxna i hushåll tar ett överkompenserande stort ansvar i både hushållsansvar och föräldraansvar.
- Information om hemtjänst i assistansliknande form har givits
- Två handläggare vid möten i komplexa ärenden
- Utförliga skriftliga arbetsrutiner
- Teamindelning för kollegialt stöd
- Aktuella utredningar för 22 av de 24 granskade ärendena

Utvecklingsområden/ frågeställningar

- Hembesök vid utredning om hemtjänst
- Beslutsformuleringar. Viktigt att den enskilde kan läsa och förstå vad som beviljats, vad denne fått avslag på och varför.
- Läkarintyg och beskrivet behov överensstämmer inte. Ställningstagande i bedömning saknas.
- Intern samverkan.
- SIP
- Fullmakt saknas alt. saknas dokumentation om fullmakt.
- Barnperspektiv, barnets röst

Älvsjö

Stadsdelsområdet består av stadsdelarna Herrängen, Långbro, Långsjö, Älvsjö, Solberga, Örby Slott och Liseberg. Befolkningsmängden 31 december 2017 var 29 112 personer.

Ledningen beskriver Älvsjö som välmående och berättar att det är det stadsdelsområde som växte mest i staden under 2017. Älvsjö består till stor del av småhusområden.

Organisation och bemanning

Enheten för personer med funktionsnedsättning är organiserad tillsammans med socialpsykiatri och har samma enhetschef. Enheten tillhör socialtjänstavdelningen. En ny organisation trädde i kraft i april vilket innebar en förtätning av biträdande enhetschefer. På enheten arbetar fem handläggare. Ytterligare en tjänst delas med äldreomsorgen för en handläggare av KBF, färdtjänst samt riksfärdtjänst. Handläggarna ansvarar själva för att telefonerna är öppna när de är i tjänst då det inte finns någon jourtelefon på enheten. Ledningen upplever att kontaktcenter fungerar bra och att handläggarna blir avlastade. Handläggarna har valt att pausa ärendehandlingen men har juridisk handledning 2 gånger per år.

Värdegrunden för stadsdelsområdet är *Vi har en god service med ett gott bemötande* vilken ledningen beskriver som mer eller mindre levande. Det finns en metodhandbok och en folder kopplade till värdegrunden.

Samverkan med andra enheter sker bland annat genom insatsforum där enhetschef, biträdande enhetschef och handläggare deltar för att diskutera föransömda ärenden. I början av 2018 genomgick alla handläggare basutbildning för våld i nära relation. En handläggare på enheten samt biträdande enhetschef går uppdragsutbildningen Våld i nära relationer, 3 högskolepoäng vid Karolinska Institutet. Relationsvåldscentrum Sydväst i Skärholmen arbetar för personer som bor i Skärholmen, Hägersten-Liljeholmen och Älvsjö.

Rutiner

Vuxenärenden fördelas utifrån datumindelning, ingen särskild rutin finns för fördelning av vuxenärenden i hushållsgemenskap. En gång i veckan har enheten *kvalitetsråd* där alla ärenden dras för att besluten ska ha en likställighet och rättssäkra bedömningar. Kvalitetsråden ska vara en kvalitetsstämpel för att rätt beslut fattas. En mall för kvalitetsråd som är uppbyggd utifrån DUR används. En gång i månaden hålls gemensamt kvalitetsråd med socialpsykiatri då det även är kollegial granskning. En utarbetat skriftlig rutin finns för den kollegiala granskningen. Handläggarna beskriver att det finns en inofficiell schablon för beräkning av tid som finns i huvudet men att det alltid görs individuella bedömningar.

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

24 (44)

Det förekommer att den enskilde har boendestöd för att komplettera hemtjänsten. Handläggarna beskriver att detta många gånger är en lyckad kombination. Enligt handläggarna används SIP sällan vid ärenden om hemtjänst. Genomförandeplaner innehåller inte alltid det som är beställt enligt handläggarna men det finns inte som rutin att titta igenom genomförandeplanerna när de kommer.

Brukargrupp

Ledningen beskriver att den stora brukargruppen är enskilda som tillhör personkrets 1 LSS (personer med utvecklingsstörning och autismspektrumstörning).

Ledningen beskriver vidare att många i stadsdelsområdet bor tillsammans med en partner och har goda inkomster vilket gör att hemtjänstärendena inte är speciellt många. Familjerna väljer att köpa de hushållsnära tjänster man anser att man har behov av.

Anhörigperspektiv

Älvsjö delar vid tiden för granskningen sin anhörigkonsulent för personer under 65 år med stadsdelsområdena Skärholmen och Hägersten-Liljeholmen. Äldreomsorgen i förvaltningen delar anhörigkonsulent med Hägersten-Liljeholmen. En planering finns för att Älvsjö ska ha en egen anhörigkonsulent under 2019. Hushållsgemensamma sysslor bedöms vid utredning vara partners ansvar.

Barnperspektiv

Enheten använder sig av *spelet om mig* vid barnärenden. Vid kvalitetsråden diskuteras handläggarna kring barnperspektivet. Hur barnperspektivet har beaktats ska alltid skrivas in under bedömningen. Barnrättssamordnarna har fått i uppdrag att ta fram en implementeringsplan. Biträdande enhetschef planeras gå en barnrättskurs.

Ledningen beskriver att en utmaning i arbetet kring hemtjänst till familjer där det finns minderåriga barn är hur mycket barnen ska göras delaktiga. Ett arbete är påbörjat på enheten med att prata med de enskilda och fråga om de själva har pratat med sina barn om att de ansöker om insatser. Även barnkonsekvensanalyser är ett utvecklingsområde där arbete pågår. För ärenden med hemtjänst där det finns minderåriga barn resonerar ledningen att barn i tonåren bör ansvara för sina rum. Barn under 18 år ska inte göra något som är föräldraansvar, tex inköp. Det görs alltid individuella bedömningar där lösningarna kan se olika ut. Om barnet bor växelvis hos den enskilde beräknas frekvensen av insatsen utifrån det.

Vid bedömningar menar handläggarna att det alltid tas hänsyn till barnets ålder och förmåga att ta ansvar. Äldre barn kan hjälpa till i hemmet mer. Handläggarna menar att det är viktigt att inga barn gör hemsysslor åt föräldrarna men kanske sin egen del av tvätt eller gemensam disk. Handläggarna har upplevt att vårdnadshavare inte velat att de eller utförarna ska träffa barn. Handläggarna resonerar att det många gånger inte är prioriterat att träffa barnen i ärenden som rör vuxna och att barnkonsekvensanalys endast görs i komplexa ärenden. Handläggarna upplever en svårighet med att beskriva i bedömningen hur insatsen påverkar barnet. Ytterligare en utmaning är att hemtjänstpersonalen inte är vana vid att arbeta i barnfamiljer.

Utveckling

Ledningen uppger att ett utvecklingsarbete gällande barnperspektivet inletts.

Aktgranskning Älvsjö

Totalt antal hemtjänstären den aktuella vid enheten under tiden för granskningen är 28 stycken, av dessa granskas fyra. Det innebär att 14,3 procent av det totala antalet ärenden med hemtjänstinsatser granskas. Ett av de ärenden som granskas har en aktuell utredning. En av de enskilda har kontakt även med annan enhet inom förvaltningens socialtjänst. I två utredningar framgår det att handläggaren gjort hembesök.

Av de granskade ärendena i Älvsjö är en man 31-40 år och en kvinna 41-50 år. En kvinna och en man är i åldern 51-60 år.

Tabell : Ålder

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
31- 40 år	0	1	1
41 – 50 år	1	0	1
51 – 60 år	1	1	2
Totalt	2	2	4

I Älvsjö har två kvinnor och en man rörelsenedsättning. En kvinna och en man har kognitiv funktionsnedsättning. En man har en synnedsättning och en man har en hörselnedsättning.

Tabell : Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning	Kvinnor	Män	Totalt
Rörelsenedsättning	2	1	3

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

26 (44)

Kognitiv funktionsnedsättning	1	1	2
Synnedsättning	0	1	1
Hörselnedsättning	0	1	1
Totalt	3	4	7

Serviceinsatser har två kvinnor och en man. En kvinna och en man har omvårdnadsinsatser, två män har ledsagning i sitt hemtjänstbeslut.

Tabell : Typ av hemtjänstinsats

	Kvinnor	Män	Totalt
Service	2	1	3
Omvårdnad	1	1	2
Ledsagning	0	2	2
Totalt	3	4	7

I Älvsjö bor två kvinnor och två män tillsammans med annan vuxen. Två av dessa personer lever i parrelation med varandra.

Tabell : Hushållsgemenskap med annan vuxen

	Kvinnor	Män	Totalt
Ja	2	2	4
Nej	0	0	0
Totalt	2	2	4

Ingen av de enskilda har en SIP och ingen av de enskilda har något barn/ ungdom som är aktuell inom socialtjänstens barn- eller ungdomsenhet. I tre beställningar till hemtjänstutföraren framkommer att den enskilde har barn. Den vanligaste försörjningstypen för de granskade ärendena i Älvsjö är sjukersättning vilket en kvinna och två män har. Inget av de granskade ärendena gäller en person som förvärvsarbetar.

Tabell : Sysselsättning/Ekonomi

	Kvinnor	Män	Totalt
Sjukskriven	1	0	1
Sjukersättning	1	2	3
Försörjningsstöd	1	0	1
Totalt	3	2	5

Styrkor

- Framkommer information i beställning att genomförandeplan ska skickas in
- Framkommer i beställning att det finns barn i hushållet
- Utförlig skriftlig mall för kollegial granskning

- Gemensamt kvalitetsråd med socialpsykiatri
- Information till enskilda om möjligheten att kombinera olika insatser t.ex. hemtjänst och boendestöd

Utvecklingsområden/frågeställningar

- Aktuella utredningar
- Viktigt att hålla isär akterna och fakta i dessa när gemensamma hushållsinsatser utreds för sammanboende vuxna av samma handläggare
- Hembesök vid utredning om hemtjänst
- Uppmärksamma barn i hushållet även där det inte är vårdnadshavare som har biståndsbedömd insats
- SIP
- Dokumentera i utredning under rubrikerna intressen, fritid och aktiviteter, identifiera sysselsättning
- Barnperspektiv, barnets röst

Östermalm

Stadsdelsområdet består av stadsdelarna Östermalm (utom en mindre del vid Roslagstull), Hjorthagen, Gärdet, Södra Djurgården och Norra Djurgården. Befolkningsmängden 31 december 2017 var 75 438 personer. Stadsdelsområdet består till största delen av lägenheter. Nybyggnationen av stadsdelen Norra Djurgårdsstaden har lett till att ärendantalet inom enheten för personer med funktionsnedsättning ökar.

Organisation och bemanning

Östermalms stadsdelsförvaltning är organiserad i tre verksamhetsavdelningar och tre stöдавdelningar. I socialtjänstavdelningen ingår enheten för personer med funktionsnedsättning. Enheten leds av en enhetschef samt en biträdande enhetschef. Vid enheten arbetar sju handläggare och en metodutvecklare. Arbetsgruppen beskrivs som stabil med låg personalomsättning. Enheten har en jourtelefon som bemannas kontorstid samt en funktionsbrevlåda. Kontaktcenter upplevs som avlastande och de har regelbundet uppföljningsmöten med enheten.

Enheten är HBTQ certifierad och arbetar utifrån värdeorden *vi bemöter alla med respekt, vi tar tillvara olikheter och mångfald, vi använder våra resurser väl, vi är öppna och tydliga när vi kommunicerar, vi samarbetar och skapar god stämning, vi uppskattar ett gott arbete och bekräftar framgång, vi ser möjligheter och tar tillvara allas kompetens, vi tar ansvar för vår egen och stadsdelens utveckling*. Ledningen säger att de försöker

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

28 (44)

värna spetskompetens. På enheten arbetar två barnombud som är specialiserade på barn och som går utbildningar rörande barn.

Alla handläggare har gått web utbildning i våld i nära relation och några har även gått uppdragsutbildningen Våld i nära relationer, 3 högskolepoäng, vid Karolinska Institutet. Det arbetar en handläggare ansvarig för frågor om våld i nära relation vid varje enhet i förvaltningen. Handläggarna lyfter vikten av gott samarbete med utförarna i dessa ärenden. Handläggarna menar att en svårighet är att det finns få skyddade boenden i Stockholm som kan ta emot kvinnor med funktionsnedsättning. Relationsvårdscentrum Innerstan finns på Södermalm och arbetar för personer som bor på Kungsholmen, Norrmalm, Södermalm och Östermalm.

Ärendedragning sker i grupp en gång i veckan och ska ske prestigelöst. Alla ärenden ska tas upp oidentifierade vid ärendedragningen där det diskuteras insatser och inte tid. Vid ärendedragningen används endast initialer på den enskilde. Handläggarna upplever att man på enheten följer riktlinjerna gällande schablon. En gång i månaden har enheten metodmöten. Var tredje månad genomförs ärendedragningar på teman som är bestämt av arbetsgruppen.

Enligt handläggare kontrolleras genomförandeplanen 1-2 gånger per år för att säkerställa att det finns i alla aktuella ärenden. SIP används i ett fåtal SoL-ärenden och handläggarna beskriver att det inte alltid är meningsfullt att använda sig av SIP.

Rutiner

Hembesök görs alltid i ärenden rörande hemtjänst. Vid behov köps ADL bedömningar in från hemrehabteamet på Östermalm. Vid nya ärenden görs en kontroll på infotorg för att säkerställa att ärendet har inkommit till rätt stadsdelsförvaltning samt om det finns barn i hushållet. Ärenden fördelas utifrån datum men om två vuxna i samma familj är aktuella för insatser har de var sin handläggare. Detta för att säkerställa varje individs enskilda behov.

Aktgranskning sker en gång per år då enhetschef och biträdande enhetschef granskar ett antal ärenden utifrån en granskningsnyckel. En skriftlig rutin *hemtjänstärenden där det finns barn* finns som stöd för handläggarna.

Bråkargrupp

Det finns en upplevelse hos handläggarna att problematiken hos målgruppen förändras, det är inte ovanligt med aggressiv cancer, eller snabbt progressiva sjukdomsförlopp. Handläggarna har ingen

kännedom om att det vid enheten beviljats hemtjänst i assistansliknandeform eller hemtjänst som anhörigstöd. Om detta skett så är det endast i endast i enstaka ärenden utifrån specifika omständigheter.

Ledningen upplever att andelen hemtjänstärenden ökar. Man ser ett inflöde av ärenden där personer fått avslag på personlig assistans ifrån Försäkringskassan. Enheten har nära kontakt med landstinget och ser att personer med högfungerande autism och ADHD är växande målgrupper. Enheten har hållit information om sitt arbete och kommunens insatser för psykiatrierheter inom landstinget för att underlätta samarbetet.

Anhörigperspektiv

Tjänsten som anhörigkonsulent i stadsdelsområdet för personer under 65 år är vid granskningen vakant. För personer över 65 år har stadsdelsområdet två anhörigkonsulenter. Enligt ledningen har det varit få ärenden som fått stöd från anhörigkonsulenten. De flesta handläggarna har genomfört en webutbildning i anhörigstöd. Handläggarna uppger att de idag utifrån egen kompetens och kännedom om verksamheter hänvisar enskilda och anhöriga i behov av stöd.

Barnperspektiv

Vid nytt ärende söker handläggarna på söktjänsten Infotorg för att se om det finns barn skrivna på samma adress som den sökanden. Under utredningsprocessen frågar handläggarna om det finns barn i hushållet. Handläggarna använder sig av *spelet om mig* vid handläggning av barnärenden.

Ledningen nämner att det finns en problematik med att föräldrar med funktionsnedsättning inte vill att deras barn ska få information om att de har insatser i hemmet. Handläggare uppger att det har förekommit att enskilda inte velat att barnen skulle tillfrågas eller inkluderas i utredningen och att det är ett dilemma när vårdnadshavare inte vill detta. Handläggarna menar att barn ska uppleva sitt liv som barn och inte ansvara för hushållet. En generell tanke på enheten är att barn är barn tills de har fyllt 18 år och att det är viktigt att barn inte hjälper till mer än de ska i hemmet. Huruvida matlådor är skäligt för att tillgodose behovet av måltid i barnfamiljer har diskuterats i arbetsgruppen. Samarbete med förvaltningens övriga enheter benämns som gott. Med övriga vuxenenheter finns upprättade samverkans rutiner och en planeringsdag kommer att genomföras för att arbeta fram rutiner med barn- och ungdomsenheterna. Vid handläggares oro för barn

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

30 (44)

diskuteras ärendet med biträdande enhetschef eller enhetschef.
Metodutvecklarna inom förvaltningen träffas regelbundet.

Utveckling

En utmaning som handläggarna upplever är vart de ska hänvisa barn i behov av stöd utifrån att de lever med föräldrar som är sjuka eller har en funktionsnedsättning

Ett utvecklingsarbete pågår inom stadsdelsförvaltningen för att säkra rutiner för intern samverkan. Ett annat utvecklingsområde är metoder gällande barnperspektivet där man utgår ifrån stadens material.

Aktgranskning Östermalm

Totalt antal hemtjänstärenden aktuella vid enheten under tiden för granskningen är 61 stycken. Antal granskade ärenden är 4. Vilket innebär att 6,6 procent av ärendena med hemtjänstinsatser har barn i hushållet och har granskats. Samtliga granskade ärenden har en aktuell utredning. En av de enskilda har kontakt även med annan enhet inom förvaltningens socialtjänst. I alla fyra utredningar framgår att handläggaren gjort hembesök.

Av de granskade ärendena på Östermalm är två kvinnor 41-50 år och två män är i åldern 51-60 år.

Tabell : Ålder

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
31- 40 år	0	0	0
41 – 50 år	2	0	2
51 – 60 år	0	2	2
Totalt	2	2	4

På Östermalm har två kvinnor och två män en rörelsenedsättning. Två kvinnor har en kognitiv funktionsnedsättning.

Tabell : Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning	Kvinnor	Män	Totalt
Rörelsenedsättning	2	2	4
Kognitiv funktionsnedsättning	2	0	2
Totalt	4	2	6

Serviceinsatser har en kvinna och två män på Östermalm. En kvinna har omvårdnadsinsatser, en kvinna har ledsagning i sitt hemtjänstbeslut.

Tabell : Typ av hemtjänstinsats

	Kvinnor	Män	Totalt
--	---------	-----	--------

Service	1	2	3
Omvårdnad	1	0	1
Ledsagning	1	0	1
Totalt	3	2	5

På Östermalm bor en kvinna och en man i delad hushållsgemenskap med varandra. En kvinna och en man lever som ensam vuxen i sitt hushåll.

Tabell : Hushållsgemenskap med annan vuxen

	Kvinnor	Män	Totalt
Ja	1	1	2
Nej	1	1	2
Totalt	2	2	4

Ingen av de enskilda har en SIP. I ett ärende har den enskilde ett eller flera barn/ ungdomar som är aktuell inom förvaltningens barn- eller ungdomsenhet. Inte i någon av beställningarna till hemtjänstutföraren framkommer att den enskilde har barn.

Den vanligaste försörjningstypen för de granskade ärendena på Östermalm är förvärvsarbete vilket gäller två kvinnor och en man.

Tabell : Sysselsättning/Ekonomi

	Kvinnor	Män	Totalt
Förvärvsarbete	2	1	3
Arbetssökande	0	1	1
Framkommer ej	1	0	1
Totalt	3	2	5

Styrkor

- Intyg på barns sjukdomar / funktionsnedsättningar som påverkar bedömningen av hemtjänstinsatsen har inhämtats
- Hembesök vid utredning om hemtjänst
- Aktuella utredningar
- Utarbetat granskningsnyckel för aktgranskning
- Rutin för hemtjänstärenden där minderåriga barn förekommer
- Möjlighet att köpa ADL bedömningar av hemreabteamet

Utvecklingsområden

- Kopiera inte utredningar utan att uppdatera uppgifter.
- SIP
- Barnperspektiv, barnets röst
- Informera om barn i beställningar till utförare

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

32 (44)

- Dokumentera i utredning under rubrikerna intressen, fritid och aktiviteter, identifiera sysselsättning

Sammanlagt resultat av aktgranskning

Granskningen för de tre stadsdelsförvaltningarna omfattade totalt 32 ärenden varav 23 kvinnor och nio män. Detta utgör 16 procent av de tre stadsdelsförvaltningarnas totala antal hemtjänstärenden inom enhet för funktionsnedsättning. Av de granskade ärendena har 27 en aktuell utredning. Av de enskilda har 11 personer även kontakt med någon annan enhet inom förvaltningens socialtjänst. I 18 ärenden har handläggaren gjort hembesök.

Tabell : Ålder

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
31- 40 år	6	1	7
41 – 50 år	9	0	9
51 – 60 år	8	8	16
Totalt	23	9	32

Den vanligaste typen av funktionsnedsättning för de granskade ärendena är rörelsenedsättning vilket 26 personer har, 20 kvinnor och sex män. En kognitiv funktionsnedsättning har 15 personer, 12 kvinnor och tre män. Synnedsättning respektive hörselnedsättning har en man.

Tabell : Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning	Kvinnor	Män	Totalt
Rörelsenedsättning	20	6	26
Kognitiv funktionsnedsättning	12	3	15
Synnedsättning	0	1	1
Hörselnedsättning	0	1	1
Totalt	32	11	43

Hemtjänstinsatsen för de granskade ärendena innefattar 29 serviceinsatser, vilket beviljats 22 kvinnor och sju män.

Omvårdnadsinsatser har beviljats 11 kvinnor och fyra män. En kvinna och en man har beviljats omvårdnadsinsatser för barn. Sex kvinnor och fyra män har beviljats ledsagning i sitt hemtjänstbeslut.

Tabell: Typ av hemtjänstinsats

	Kvinnor	Män	Totalt
Service	22	7	29
Omvårdnad	11	4	15
Omvårdnad för barn	1	1	2

Ledsagning	6	4	10
Totalt	40	16	56

Av de granskade ärendena lever 14 personer, åtta kvinnor och sex män, i hushållsgemenskap med annan vuxen. 15 kvinnor och två män lever i inte i hushållsgemenskap med annan vuxen. I ett ärende framgår inte denna uppgift.

Tabell : Hushållsgemenskap med annan vuxen

	Kvinnor	Män	Totalt
Ja	8	6	14
Nej	15	2	17
Framgår ej	0	1	1
Totalt	23	9	32

En av de enskilda har en SIP. I 13 ärenden har den enskilde ett eller flera barn som är aktuell inom socialtjänstens barn- eller ungdomsenhet på samma stadsdelsförvaltning. I 16 ärenden uppges det i beställningen av hemtjänstinsats till utföraren att det finns barn i hemmet.

Sjukersättning erhåller 14 av de enskilda, nio kvinnor och fem män. Sex personer förvärvsarbetar i någon utsträckning, fyra kvinnor och två män. Sex kvinnor är sjukskrivna. Fem kvinnor och en man har ekonomiskt bistånd.

Tabell : Sysselsättning/Ekonomi

	Kvinnor	Män	Totalt
Förvärvsarbete	4	2	6
Sjukskriven	6	0	6
Sjukersättning	9	5	14
Ekonomiskt bistånd	5	1	6
Arbetssökande	2	1	3
Studier	1	0	1
Framkommer ej	3	0	3
Totalt	30	9	39

Analys

Kunskapsbaserad verksamhet och effektivitet

Av SoL- insatserna inom området funktionsnedsättning 0-64 år i Stockholm är hemtjänst den största insatsen.⁵⁸ Detta gör den till en viktig insats för målgruppen. Forskning och intervjuer visar ändå på stora brister gällande att få denna insats att utgöra det stöd den är avsedd att vara.^{59 60} Forskning visar att stöd till personer som är föräldrar behöver utformas utifrån kvalitetsaspekter som stödets tillgänglighet, kontinuitet och att stödet ges på sätt som stärker familjens egen kompetens.⁶¹ Hemtjänstinsatser i Stockholm stad tillhör organisatoriskt äldreförvaltningen. Insatsen är därmed i första hand inte upphandlad utifrån de olika behov som målgruppen 0-64 år med funktionsnedsättning och de skilda livsförhållanden dessa individer kan ha. I granskningen framträder en bild av hemtjänst som en liten, enkel och tämligen oprioriterad insats. Denna syn på insatsen kan innebära konsekvenser för den enskilde och dennes anhöriga. Könsskillnader har identifierats i granskningen, dock har inga slutsatser kunnat dras att något av könen skulle vara förfördelade vid behovsbedömning.

Standardiserande texter utifrån lagtext används ibland i utredningens bedömning. Ur ett brukarperspektiv bör det användas med viss försiktighet då det många gånger kan medföra formuleringar som kan uppfattas som svåra och byråkratiska. I granskningen identifierades följande goda exempel på konkret beskrivning ifrån Skärholmen.

”Målet med insatsen är att Z ska få stöd i vardagen samt tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Genom att få stöd med vissa tyngre sysslor i hemmet syftar insatsen till att avlasta Z samt underlätta vårdnadshavande av barn.”

Inspektörerna ser utvecklingsmöjligheter gällande tydligare individuella bedömningar i bedömningsavsnittets del i utredningen. Det är också viktigt att betänka vem som är läsare, vad som är aktuellt att ha med just i detta ärende och för vem skrivs utredning och beslut. I den nya förvaltningslagen (2017:900) har det införts en skyldighet för myndigheter att använda tolk och göra innehållet i handlingar tillgängligt för mottagaren, när den har kontakt med

---

⁵⁸Stockholms stad 2017

⁵⁹ Eriksson, M. och Malm, L. (2008).

⁶⁰ Anonyma referenter gruppintervju Sölvesborg juni 2018

⁶¹ Tucker, B. M., & Johnson, O. (1989),

någon som har en funktionsnedsättning som allvarligt begränsar förmågan att se, höra eller tala (13 §).⁶²

I dialogmöten med handläggarna på Älvsjö och Östermalms stadsdelsförvaltningar framkommer att man följer riktlinjerna gällande schablon vid beräkning av tid för de olika stödinsatserna inom hemtjänst. Äldreförvaltningen har som komplement till riktlinjerna tagit fram ”Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst” vilket finns tillgängligt på stadens intranät och gäller all handläggning av hemtjänst, oavsett den enskildes ålder. I detta dokument återfinns de schablontider för olika stödinsatser som staden fastställt för beräkning av hemtjänst. Schabloniderna är resultatet av genomförd tidmätning och beprövad erfarenhet. De utgår från beräknad tidsåtgång per insats i ett ”normalfall”. Utifrån den enskildes bedömda behov och andra relevanta faktorer ska en individuell bedömning av tidsåtgången alltid göras vilket innebär att tiden i det individuella fallet både kan behöva ökas och minskas. Utgångspunkten för tidsberäkningarna ska vara att den enskilde får sina behov tillgodosedda och att insatserna kan ges med god kvalitet.⁶³ I äldreomsorgens riktlinjer för handläggning av hemtjänst finns hänvisning till detta dokument.⁶⁴ Hänvisning saknas dock i riktlinjerna för handläggning av hemtjänst för personer under 65 år⁶⁵ vilket inspektörerna föreslår kompletteras vid nästa revidering.

Inspektörerna har under granskningen identifierat ett ökat behov av flexibilitet i insatsen hemtjänst hos enskilda med barn. Dessa ärenden ställer särskilda krav på kompetens hos såväl handläggare som de personer som arbetar i den enskildes hem. Det kan finnas vinster med ett mer motiverande och självstärkande arbetssätt än vad som annars är vanligt inom hemtjänstinsatsen. Ett gott exempel är Älvsjö där hemtjänst och boendestöd framgångsrikt beviljas i kombination.

Helhetssyn och samordning

Hemtjänst som insats behöver stärkas och få ett större utrymme som utvecklingsområde i Stockholm stad. Samtliga handläggargrupper uppger att det är en liten insats och i sammanhanget jämfört med andra insatser enkel att handlägga. Resultat som identifierats i granskningen är att handläggare inte prioriterar att titta på genomförandeplanerna för insatsen, följa upp under beslutstid och

---

⁶² Socialstyrelsen 2018

⁶³ Stockholms stad. Mars 2017

⁶⁴ Stockholms stad. Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg. Beslutade av KF den 11 december 2017.

⁶⁵ Stockholms stad. Riktlinjer antagna av KS april 2002 reviderade av KF februari 2012.

utredningar som är snävt begränsade till den insats som sökts. I stadens brukarundersökning 2018 svarade 54 procent att handläggarens beslut är anpassat efter den enskildes behov.⁶⁶ I granskningen framkommer att det inte görs fullständiga DUR-utredningar i många av dessa ärenden. Utredningsunderlaget för beslut blir då bristfälligt. I flera ärenden identifieras brister gällande behov av information som kunde ha lämnats till den enskilde om andra former av stöd och insatser. Inspektörerna vill påminna om informationsskyldigheten som är en viktig del i det sociala arbetet. Inspektörerna vill även belysa vikten av att tillräcklig information för individuella bedömningar i varje enskilt ärende tas med i dokumentation och vid beslutsfattande.

I granskningen identifieras endast en SIP. Det ser inspektörerna som ett utvecklingsområde då 11 av de enskilda är aktuella på annan enhet inom samma förvaltning. I granskningen hade 15 av 32 personer någon form av kognitiv funktionsnedsättning. I 13 ärenden identifierades ett eller flera barn eller ungdomar som är aktuella inom socialtjänstens barn- eller ungdomsenhet. Det finns en risk att barnets behov inte tillräckligt uppmärksammas i handläggningen. Det kan bedömas vara en annan enhets ansvar och riskerar då att istället hamna mellan stolarna i organisationen. Detta kan för barnens utveckling få långsiktiga konsekvenser och även innebära stora samhällskostnader. Dessa faktorer ser inspektörerna som en indikation på att arbetet med barnkonsekvensanalyser och barnchecklistor behöver säkerställas för att kunna väga in barnperspektivet i bedömningen inför beslut.

Inspektörerna tror att förvaltningarnas arbete för att stärka den enskildes självständighet och anhörigas integritet med hjälp av nära intern samverkan kan innebära samhällsekonomiska vinster. Exempelvis skulle medel för inköp av tvättmaskin i vissa fall kunna beviljas istället för hemtjänst för att tvätta. Det kan underlätta för den enskilde som vid behov kan tvätta oftare med tvättmaskin i bostaden. Att träna på att hjälpa till i hemmet och att sköta sin tvätt är ett naturligt steg i tonårsbarns utveckling. Denna typ av intern samverkan inom förvaltningen stärker den enskildes och familjens integritet och självständighet. I granskningen framträder Östermalm som ett gott exempel där enheten har utvecklat interna skriftliga samverkansrutiner med övriga vuxenenheter.

I dialogmöten med ledning och handläggare framkommer att stadens nystartade Relationsvåldscentrum inte i tillräcklig utsträckning nått ut med information och kontaktuppgifter för sin

---

⁶⁶ Brukarundersökning inom funktionsnedsättning 2018 hemtjänst, Stockholms stad

verksamhet till enheterna. Inspektörerna vill påtala vikten av att denna typ av information prioriteras i informationsflödet.

Tillgänglighet

De granskade enheterna har olika rutiner för att säkra sin tillgänglighet för de enskilda. Inspektörerna uppfattar att de granskade enheterna har en hög tillgänglighet vilket de tillgodoser på olika sätt. Enheterna upplever att stadens kontaktcenter har en god avlastande funktion. I dialogmöten framkom att kontaktcenter i viss mån kan fylla en bättre funktion än jourtelefon då de som kopplas fram på jourtelefonen oftast inte har jourärenden utan vill komma i kontakt med sin handläggare.

Serviceinsatser och omvårdnadsinsatser är de vanligaste typerna av stöd ifrån hemtjänsten. I de flesta ärenden saknas beskrivning av hur vardagssysslor fungerar för den enskilde och varför det är just den ansökta sysslan som är svår att genomföra på egen hand. I flertalet ärenden saknas beskrivning och bedömning om hjälpmedel eller bostadsanpassning skulle kunna tillgodose behovet. Ett gott exempel är Östermalm där enheten har möjlighet att bekosta ADL utlåtanden vid bristfälliga underlag eller när tillräckligt underlag saknas.

I stadens budget 2018 lyfts inom funktionshinderområdet

- Ledsagning.
- Att personer med funktionsnedsättning har statistiskt sett ett sämre hälsotillstånd än majoritetsbefolkningen, både psykiskt och fysiskt.
- Viktigt att uppmärksamma barns situation inom verksamhetsområdet stöd och service till personer med funktionsnedsättning, både för barn med funktionsnedsättning och för barn till vuxna som ansöker om stöd och service för funktionsnedsättning.⁶⁷

I granskningen framkommer att ledsagning ibland ingår i hemtjänsten och ibland har den enskilde ett särskilt beslut för detta enligt SoL eller LSS. I något ärende har den enskilde beviljats ledsagning för att följa med sitt barn ut till lekpark eller annan aktivitet. I två ärenden har ledsagning även beviljats för att hämta och lämna barn på förskola. I övriga ärenden framgår inte hur den enskildes eventuella behov av stöd vid barnens fritidsaktiviteter ombesörjs. I de ärenden där den enskilde inte förvärvsarbetar framkommer inte något om dennes dagliga aktiviteter.

---

⁶⁷ Stockholms stads budget 2018

I granskningen uppmärksammas att tjänsten som anhörigkonsulent för målgruppen 0-64 år på Östermalm är vakant och i Skärholmen och Älvsjö delas en tjänst av tre stadsdelsförvaltningar. I samtliga dialogmöten med handläggare efterfrågas ett tydligare anhörigstöd för målgruppen. Inspektörerna befarar att de som kan ha behov av stödet inte nås.

Självbestämmande och integritet

Skillnaden är markant mellan stadsdelsförvaltningarna gällande hur stor andel av det totala antalet hemtjänstären den som har barn. Skärholmen redovisar 22 procent, Älvsjö 14 procent och Östermalm 6,6 procent. Stadsdelsförvaltningarna skiljer sig åt i bedömning om serviceinsatser ska beviljas när det finns hushållsgemenskap med annan vuxen. Även bedömning av hemtjänst som anhörigstöd och avlastning skiljer sig därmed åt mellan stadsdelsförvaltningarna. Dessa faktorer identifieras i granskningsresultat då denna typ av ärenden beviljas hemtjänst i Skärholmen men inte på Östermalm eller i Älvsjö.

Det långsiktiga målet i Stockholm stads program för stöd till anhöriga är: *I Stockholm har alla anhöriga oavsett bakgrund och förutsättningar en bra livssituation och möjlighet att forma sina egna liv.* I programmet framkommer att om det finns minderåriga barn som berörs av det stöd den anhöriga får är det viktigt att uppmärksamma barnets situation. Barnets bästa ska särskilt beaktas när beslut rör dem och alla konsekvenser för barn ska alltid övervägas innan beslut fattas.⁶⁸ Skärholmens stadsdelsförvaltning är ett gott exempel där stödinsatser beviljats i form av hemtjänst som avlastning för att anhöriga ska orka ta ett större ansvar för gemensamma barn och hushåll när en förälder är svårt sjuk eller har en funktionsnedsättning.

I 18 av de granskade ärendena har handläggaren gjort hembesök. För stöd i hemmet är hembesök ofta en förutsättning för att handläggaren ska kunna få en rättvis bild av situationen i hemmet gällande tillgänglighet, hjälpmedel och annat som kan påverka insats och behovsbedömning. Handläggarna kan även behöva ställa frågor som inte är bekväma för att få underlag till utredningen, detta kan gälla barn, våld i nära relation eller integritetsnära behov av stöd. Självbestämmande och integritet för den enskilde är viktigt i handläggning och bemötande inom socialtjänsten. Inspektörerna betonar vikten av att detta dock inte får innebära brister i rättssäkerhet eller i beslutsunderlag. Handläggarna har även ett

---

⁶⁸Stockholms stad 2016. Program för stöd till anhöriga 2017-2020

ansvar att i beställning till utföraren ge tillräcklig information för de upphandlade verksamheterna att utföra ett arbete av god kvalitet.

Trygghet och säkerhet

Samtliga enheter har utarbetade ärendedragningsrutiner där avidentifierade könsneutrala ärendedragningar hålls. Älvsjö benämner mötet som kvalitetsråd för att förtydliga att syftet är en kvalitetssäkring av enhetens beslut. I Skärholmen skickas samtliga ärenden till biträdande enhetschef två dagar innan ärendedragning. Av enhetens rutin framkommer inte om ärendet då är avidentifierat. Inspektörerna vill problematisera avidentifierade könsneutrala ärendedragningar då den som har delegation att fatta beslut inte gör detta utifrån könsneutral och avidentifierad information. Inspektörerna vill även väcka frågan om det ibland kan finnas vinster i att ta med kön, ålder o.s.v. vid ärendedragning.

I dialogmöte med de granskade stadsdelsförvaltningarnas anhörigkonsulenter och barnrättssamordnare diskuteras insatsen hemtjänst och om stadens upphandlingsunderlag kan behöva en tydligare anpassning till målgruppen 0-64 år. Som tidigare nämnts upphandlas hemtjänst av äldreförvaltningen som även följer upp insatsen. Av naturliga skäl sker inte detta med fokus att insatsen anpassas för barnfamiljer. Till exempel använder sig en del hemtjänstföretag av underleverantörer vid nattpatrull eller städning vilket upphandlingen tillåter. För barnfamiljer, särskilt för ensamstående föräldrar med extra utsatthet som enda vuxen i hushållet, är det av största vikt att säkerställa att registerutdrag tagits på den personal som utför insatser i hemmet. Om så inte sker bör information om detta lämnas till den enskilde och dokumenteras i akten. Den enskilde kan inte förväntas ha kännedom om dessa teknikaliteter i skillnader mellan att ha stödinsatser direkt riktade till barnet (där registerutdrag ska tas) och att stödet är en del av den vuxnes beslut. Bland de granskade ärendena förekommer bland annat insatser av integritetsnära karaktär beviljade för den enskildes barn samt nattliga tillsynsbesök. Inspektörerna menar att detta kan vara problematiskt ur säkerhetsaspekt.

I granskningen förekommer flera ärenden där företrädare eller anhöriga finns med vid möten med den enskilde och handläggaren eller vid telefonsamtal med handläggaren. Inte i något av de ärenden som ingått i granskningen har fullmakt identifierats. Ett utvecklingsområde för de granskade enheterna är rutinen för fullmakt och dokumentation av detta. Inspektörerna vill även påminna stadsdelsförvaltningarna att informera om möjligheten till

framtidfullmakt⁶⁹ i de ärenden där det kan vara relevant t.ex. för personer med progredierande sjukdomar.

I granskningen har hushållssammansättning varit en av de saker som kartlagts. Femton kvinnor och två män i de granskade ärendena lever som ensam vuxen i hushållet tillsammans med minderåriga barn. Av de åtta kvinnor och sex män i granskningen som lever i hushåll med en annan vuxen lever flertalet tillsammans med en annan person som ingår i granskningen. I granskningen ingår enskilda som inte har sina barn hos sig på heltid så omfattningen av hur mycket barnen vistas hos den enskilde utgör inte en faktor i de ojämlika förhållandena. I normalbefolkningen är cirka tjugofem procent av alla föräldrar ensamstående. I studier om föräldrar med psykisk ohälsa levde hälften av föräldrarna som ensamstående.^{70 71}
⁷² Barn till ensamstående löper statistiskt sett högre risk än andra att få psykiska och sociala problem. Ensamstående föräldrar tillhör också de fattigaste grupperna i vårt samhälle. Barn till ensamstående föräldrar med psykiatriska problem är därmed som grupp särskilt utsatt i flera avseenden.⁷³ Detta innebär påfrestningar för familjerna och forskning har visat att familjens ekonomiska situation – fattigdomen – är en riskfaktor för förekomst av våld mot barn⁷⁴. Inspektörerna hoppas att staden kan stärka pappor med funktionsnedsättning och pappor till barn vars mamma har en funktionsnedsättning, att i högre utsträckning ta ett jämställt och fullvärdigt föräldraansvar. Ett sätt kan vara att i staden uppmärksamma barn som anhöriga på ett tydligare sätt för att säkerställa barns rätt till båda sina föräldrar. Ett annat sätt kan vara en utveckling av anhörigstöd för partners till personer med funktionsnedsättning.

Inspektörerna önskar att de enskildas situation tydligare framkommer i utredningen av hemtjänst för att handläggaren ska kunna identifiera eventuella ytterligare behov. Sex personer, fyra kvinnor och två män, förvärvsarbetar i någon grad. I granskningen saknas i de flesta ärenden uppgifter om daglig sysselsättning, pågående planering och samverkan med andra myndigheter eller samhällsaktörer samt nätverksarbete utifrån barnperspektivet. Inspektörerna befarar att socialtjänsten inte i tillräcklig utsträckning observerar barn och föräldrars behov vid handläggning av hemtjänst. I sexton ärenden har utföraren fått information om att det

---

⁶⁹ Lag (2017:310) om framtidsfullmakter

⁷⁰ Skerfving, A. (2005)

⁷¹ Skerfving, A. & Elofsson, S. (2007)

⁷² Skerfving, A. (2007)

⁷³ Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000)

⁷⁴ Hindberg, B. (2006)

finns barn i hemmet. I inspektörernas granskning våren 2018⁷⁵ framkom att barn i familjer med insatsen boendestöd riskerar att falla mellan stolarna. Utföraren av insats i hemmet tror att familjens hela situation är känd när insats beviljats. Detta kan göra att utföraren vid oro för barn avvaktar med att göra en orosanmälan. Inspektörerna befärar att så skulle kunna bli fallet även gällande barn till enskilda som beviljats hemtjänst.

De granskade enheterna har som rutin att vid nya ärenden kontrollera uppgifter om den enskilde i söktjänsten Infotorg. Inspektörerna ser en fara i att handläggarna utifrån information på Infotorg noterar att det inte finns några barn folkbokförda på adressen och därför inte frågar den enskilde om barn. Det finns också en risk att man inte observerar barn som den enskilde inte är vårdnadshavare för. I dialogmöte med anhörigkonsulenter och barnrättssamordnare lyfts detta som ett utvecklingsområde även inom äldreomsorgen. De upplever att allt fler familjer bor i generationsboende och ser även en ökning av antalet föräldrar, främst pappor, inom äldreomsorgen som har minderåriga barn. Minderåriga riskerar att hamna i en vårdande situation för sin förälder eller mor- och farförälder där barnets behov inte uppmärksammats i handläggning av stöd.

Granskningen visar att det inte råder en likställighet i de granskade stadsdelsförvaltningarna kring bedömning av hemtjänstinsatser. Olikskheterna är bland annat synen på hemtjänst vid hushållsgemenskap, partners ansvar för barn och hushåll samt möjligheten till hemtjänst i assistansliknande form. Inspektörerna befärar att skillnaderna mellan de granskade stadsdelsförvaltningarna är för stora för att tillförsäkra enskilda med minderåriga barn en rättssäker handläggning och verkställighet av hemtjänst inom Stockholms stad. Insatsen hemtjänst för personer med funktionsnedsättning i ålder 0-64 år behöver utvecklas och anpassas för att bättre tillgodose såväl målgruppens som anhörigas behov. Inspektörerna har i granskningen identifierat utvecklingsbehov som sträcker sig ifrån upphandling genom handläggningsprocessen inom myndighetsutövning till kompetensutvecklingsbehov hos handläggare och hemtjänstpersonal.

---

⁷⁵ Självbestämmande och inflytande - kvalitetsgranskning av boendestöd. Stockholms stad 2018

Referens och Litteraturlista

Bager, Börje, Barn till mödrar med utvecklingsstörning – en inventering. *Läkartidningen* nr 1–2 vol. 100, 2003.

Eriksson, M. och Malm, L. (2008). *Yngre människor och hemtjänst. Upplevelsen av att vara under 65 år och i behov av stöd och hjälp från hemtjänsten*. Karlstads universitet: Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper. Social omsorgsvetenskap.

Faureholm, Jytte, ”*Man må jo kaempe*”, *Borns opvekst i familier, hvor mor er udviklingshaemmet*. Avhandling vid Danmarks Paedagogiske Universitet, 2006.

Folkhälsomyndigheten 2016. *Folkhälsomyndighetens folkhälsorapportering och statistik för Stockholmsregionen 2016*.

Forsell, E. (2004). *Skyddandets förnuft. En studie om anhöriga som invandrat sent i livet*. Avhandling. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, rapport i socialt arbete.

Gough, R. (2013). Barn som anhöriga. Nka Kunskapsöversikter om Anhöriga till personer med funktionshinder. Kunskapsöversikt 2013:4.

Grue, Lars, *Vanlige familier, ovanlige barn*. Oslo, 1993.

Grue, Lars, *Vanlige barn – uvanlige foreldre – om fysisk funksjonshemmedeforeldres problemer og mestringsstrategier*. NFI-rapport for prosjekter, 2002.

Gustavsson Holmström, Marie, *Föräldrar med funktionshinder – om barn, föräldraskap och familjeliv*. Linköping/Örebro: Faculty of Arts and Sciences, The Tema Institute, Linköpings universitet. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 2002.

Halldén, G. (2003). Barnperspektivet som ideologiskt och/eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, 1-2. Barns perspektiv och barnperspektiv. Temanummer

Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning, Riktlinjer antagna av KS april 2002 reviderade av KF februari 2012.

Hansen, F.A., Huseby, T., Lørvik, I M, Mortensen, O. (Red.). (1995). *Barn i familjer med missbruksproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Hindberg, Barbro. *Sårbara barn: att vara liten, misshandlad och försummad*. Stockholm: Förlagshuset Gothia, 2006.

Hovstadius, B., Ericson, L. och Magnuson, L. (2015). Barn som anhöriga ekonomisk studie av samhällets långsiktiga kostnader. Nka Barn som anhöriga 2015:8.

Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes *Risk och prognos i socialt arbete med barn*. Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm: Förlagshuset Gothia, 2000.

Olson, Lena & Springer, Lydia, *Stöd och samverkan kring föräldrar med intellektuella begränsningar – föräldrars och yrkesverksammars perspektiv*. Magisteruppsats. Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet, 2005.

Pistol, Sven-Erik, *FiB-projektet i Uppsala län. Föräldrar med intellektuella begränsningar. Kartläggning av målgruppen 2005–2008*. FoU-rapport 2009:5. Uppsala: Regionförbundet i Uppsala län, 2009.

Rasmusson, B. (2004). *Barnavårdsutredningar på nya grunder*. Lund: Lunds universitet, Socialhögskolan, meddelande 2004:1.

Regeringen Prop. 1996/97:124

Regeringen Prop. 2005/06:115

Regeringen Prop. 2008/09:82

Region Skåne 2014. *Handlingsprogram. Barn som anhöriga.*

Socialstyrelsen 2010. *God vård och omsorg i socialtjänsten.*

Socialstyrelsen 2011. SOSFS 2011:9 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

Socialstyrelsen 2013 Meddelandeblad Nr 4/2103. *Handläggning av ärenden om hemtjänstinsatser av servicekaraktär.*

Socialstyrelsen 2014. *Handbok för utveckling av indikatorer, För god vård och omsorg.*

Socialstyrelsen 2017. *Statistik om socialtjänstinsatser till personer med funktionsnedsättning 2017.*

Socialstyrelsen 2018. Att samtala med barn. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.

Socialstyrelsen 2018. Meddelandeblad Nr 2/2018 *Vissa bestämmelser i förvaltningslagen (2017:900) av betydelse för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.*

Skerfving, Annemi, *Att synliggöra de osynliga barnen – om barn till psykiskt sjuka föräldrar.* Gothia, 2005.

Skerfving, Annemi, *Patienternas barn, om prevalens, insatser och samverkan inom allmänpsykiatri, barn och ungdomspsykiatri och socialtjänst – två registerstudier vid vuxenpsykiatri i Södra Stockholm, SLSO.* Stockholm: Psykiatri Södra, 2007

Skerfving, Annemi & Elofsson, Stig, *Föräldrar med en psykiatrisk problematik. Prevalens, insatser och samverkan inom allmänpsykiatri, barn- och ungdomspsykiatri och Socialtjänst. En register- och aktstudie.* Stockholms läns sjukvårdsområde. Psykiatri Södra, FoU-enheten, 2007.

Stockholms stad. Riktlinjer antagna av KS april 2002 reviderade av KF februari 2012. Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning.

Stockholms stad 2012. Stadens insatser till personer yngre än 65 år med demenssjukdom, deras anhöriga och barn. Rapport Socialförvaltningen Stockholms stad november 2012

Stockholms stad 2016. Program för stöd till anhöriga 2017-2020

Stockholms stad. Mars 2017. Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst.

Stockholms stad april 2017. Introduktion DUR FH – barn, unga samt vuxna, version 4, Socialförvaltningen april 2017.

Stockholms stad 2017. Socialtjänstrapport 2017 – En beskrivning av socialtjänsten i Stockholms stad

Stockholms stad. Riktlinjer för handläggning inom socialtjänstens äldreomsorg. Beslutade av KF den 11 december 2017. Handläggning av bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS till personer 65 år och äldre.

Stockholms stad 2018. Kartläggning anhörigstödet i Stockholms stad. Rapport av Ramböll Maj 2018

Starke, M. (2007). Barn som har föräldrar med utvecklingsstörning. Artikelnummer 2007-131-8. Stockholm: Socialstyrelsen.

Starke, M. (2008). Faktablad från FoU i Väst, Göteborgsregionen: Barn som har föräldrar med utvecklingsstörning.

Svedin, Carl Göran & Gustafsson, Per, A., Barnmisshandel och sexuella övergrepp. Journalanalys utvärderar handläggningsrutinerna. Läkartidningen nr 4, 1994, s 227–230

Hemtjänst till vuxna med minderåriga barn – råder likställighet i stadsdelarna?

44 (44)

Traustadóttir, Rannveig & Sigurjónsdóttir Björg, Hanna, Adult children of mothers with intellectual disabilities: three life stories. Ingår i *Resistance, Reflection and Change. Nordic Disability Research*. Eds. Gustavsson, Sandvin, Traustadóttir, Tössebro. Studentlitteratur, 2005.

Tucker, Belinda, M., & Johnson, Orna, Competence promoting versus competence inhibiting social support for mentally retarded mothers. *Human Organization*, 48 (2), 1989, s 95–107.

Westgren, Ninni, *Women with traumatic spinal cord injury: sexuality, pregnancy, motherhood, quality of life*. Avhandling. Stockholm: Karolinska institutet, 1999.

Whitaker, A. (2004). *Livets sista boning – Anhörigskap, åldrande och död på sjukhem*. Avhandling. Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete, rapport i socialt arbete.

Östman, Margareta, Anförande i seminarierapporten *Mod och mandat*, utgiven av Stiftelsen Allmänna Barnhuset & Socialstyrelsen 2011.

Web referenser

www.anhörig.se

www.funka.com

www.kunskapsguiden.se

www.mammapappalam

www.vardgivare.skane.se

<https://vardgivare.skane.se/kompetens-utveckling/projekt-och-utvecklingsarbete/barn-som-anhoriga/>

Brukarintervjuer

Anonyma referenter, tre personer, gruppintervju Sölvesborg juni 2018